

Osnovnošolski učbeniki za pouk slovenskega jezika

Pouk slovenskega jezika v (osnovni) šoli je odvisen tako od strokovne usposobljenosti učiteljev (za kar skrbijo tri slovenske fakultete) kot od učnega načrta (prim. Program življenja in dela osnovne šole, 1984) in učbeniškega gradiva (D. Golli-M. Dolgan: Učim se brati in pisati, 1974¹; J. Mesesnel-M. Lužnik: Naš jezik 1, Delovni zvezek za 1. razred osnovne šole, 1976¹; D. Kramberger: Naš jezik 2, Delovni zvezek za 2. razred osnovne šole, 1976¹; Z. Čuden-D. Kramberger: Slovenski jezik 3, Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole, 1982¹; V. Slabe-A. Kozinc-B. Golob-O. Kunst Gnamuš: Slovenski jezik 4, Delovni zvezek za 4. razred osnovne šole, 1986¹; iste: Slovenski jezik 5, Delovni zvezek za 5. razred osnovne šole, 1989¹; F. Žagar: Naš jezik 6, Jezikovna vadnica za 6. razred osnovne šole, 1980¹; isti: Naš jezik 7, Jezikovna vadnica za 7. razred osnovne šole, 1977¹; isti: Naš jezik 8, Jezikovna vadnica za 8. razred osnovne šole, 1978¹).

V prispevku se bom osredotočila na problematiko osnovnošolskih učbenikov, zlasti na njihovo (ne)usklajenost in prepojenost s sodobnim jezikoslovjem, ki jezik pojmuje ne le kot sistem znamenj in pravil, s katerimi tvorimo besedila, temveč predvsem kot sredstvo sporazumevanja - kot tako pa si za globalni smoter učenja jezika postavlja rabo jezika, tj. tvorjenje in razumevanje besedil, različnih glede na namen, vsebino, obliko/izraz in okoliščine, zato besedila obravnava najprej pragmatično, nato pomensko in na koncu jezikovnosistemsko (slovnično).

Iz veljavnih osnovnošolskih učbenikov za slovenski jezik (ki imajo obliko delovnega zvezka oz. jezikovne vadnice) veje povsem drugačen globalni smoter, in sicer: zavestno, deduktivno in analitično spoznavanje jezikovnega sistema po jezikovnih ravninah (izrazna, oblikoslovna, besedna, skladijska), in to že od prvega razreda dalje. V učbeniškem gradivu so zajeta predvsem

umetnostna besedila (kot da se v življenju srečujemo le z njimi, ne pa tudi z drugimi, npr. s praktičnosporazumevalnimi, strokovnimi in publicističnimi); besedila služijo predvsem za slovnično analizo, torej za razvijanje teoretičnih spoznanj. Učenci do konca osnovne šole pridobijo teoretično znanje o celotnem jezikovnem sistemu, vse premalo pa to svoje znanje prenašajo v rabo, v tvorjenje in razumevanje besedil. Učni načrt in za njim učbeniško gradivo izrecno (čeprav po nepotrebnem) deli jezikovni pouk na jezikovno vzgojo in sporočanje - pri tem pa ne opozarja na to, da se jezikovni sistem udejanja v besedilu in da besedilo temelji na jezikovnem sistemu, tj. da eno brez drugega ni mogoče in da slovnica ni namenjena sama sebi, temveč služi za sporazumevanje.

Skratka, slovenski učenci se prezgodaj, prehitro in preveč "neusmišljeno" srečujejo s tako abstraktnimi pojmi, kot je jezikovni sistem, vse premalo, preveč mimogrede in premalo strokovno utemeljeno pa z rabo jezika, vključujočo tudi obvladanje jezikovnega sistema, ki pa naj bi ga na razredni stopnji usvajali nezavedno (brez metajezika, le z zgledi), nato naj bi ga spoznavali po induktivni in sintetični poti, v zadnjih razredih pa tudi deduktivno in analitično.

In še nečesa ne smemo pozabiti: Delovni zvezki za prve tri razrede (D. Golli-M. Dolgan: Učim se brati in pisati, 1974¹; J. Mesesnel-M. Lužnik: Naš jezik 1, Delovni zvezek za 1. razred osnovne šole, 1976¹; D. Kramberger: Naš jezik 2, Delovni zvezek za 2. razred osnovne šole, 1976¹; Z. Čuden-D. Kramberger: Slovenski jezik 3, Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole, 1982¹) in jezikovne vadnice za zadnje tri razrede osnovne šole (F. Žagar: Naš jezik 6, Jezikovna vadnica za 6. razred osnovne šole, 1980¹; isti: Naš jezik 7, Jezikovna vadnica za 7. razred osnovne šole, 1977¹; isti: Naš jezik 8, Jezikovna vadnica za 8. razred osnovne šole, 1978¹) so nastali pred več kot

OCENE IN POROČILA

desetimi leti (po zakonu pa so lahko stari največ 6 let) in se (sicer z dovoljenjem Strokovnega sveta R Slovenije za vzgojo in izobraževanje) še vedno ponatiskujejo, čeprav niso v skladu niti s Programom življenja in dela osnovne šole (1984), ki deloma že nakazuje sodobnejši jezi-

kovni pouk (to se kaže v delovnih zvezkih za četrti in peti razred), niti s sodobnim jezikoslovjem tako v tujini kot tudi doma.

Pouk slovenskega jezika v osnovni šoli torej kliče k prenovi na vseh ravneh, tudi na učbeniški.

Martina Križaj-Ortar
Filozofska fakulteta v Ljubljani